

KNIK, BUIG, APPLAUS:
SCHRIJFSTER **KRISTIEN**
HEMMERECHTS ONDERGAAT
NOORD-KOREA

Wie houdt hier wie voor de gek?

‘Niet uitstappen’, beveelt de gids. Ze kan haar zenuwen niet meer de baas. ‘Doe niets waarvoor ik geen toestemming geef.’ Een reis naar Noord-Korea is er één van verbazing naar verontwaardiging, van broodje aap naar bizarre realiteit, van echt naar geënceneerd. In elk geval zie je en hoor je meer dan het land officieel wil laten zien.

Kristien Hemmerechts,
foto's Ronnie Dankelman

Vroeg of laat, zo maak ik me sterk, kent elke toerist in Noord-Korea een moment van opstand. Voor mij kwam het tijdens het herfstfestival, de dag waarop Noord-Koreanen naar de graven van hun voorouders in de heuvels trekken. De graven worden schoongemaakt, er wordt gegeten en gedronken, een staaltje van de oogst wordt aan de voorouders getoond om hen gerust te stellen: hun nakomelingen zullen in de komende wintermaanden niet verhongeren.

Onze gids kondigde een vijftal keer aan dat we het ritueel zouden bijwonen. Ze had de neiging alles te herhalen opdat we het goed in onze oren zouden knopen. Vervolgens wees ze ons vanuit de bus mensen op de heuvelflanken aan. Daar gebeurde het, maar we mochten er niet bij. De bus hield halt bij een berg waar met een lokale gids een wandeling moest worden gemaakt. Koreanen hebben een hechte band met hun bergen, of ze geven althans die indruk. 'Kijk,' zei de gids, 'daar staat een olifant.' Gehoorzaam deden we ons best om in een rotsformatie een olifant te ontdekken. Hij slurpte water uit de rivier, voegde ze eraan toe. Wij knikten. Verder waren er slakken, beren, biggetjes te bespeuren, en bij elk dier hoorde een onnozel verhaaltje. Maar waren er ook graven?, waagden we na een tijdje. We hadden pech. Vorig jaar waren ze er nog, nu niet meer.

Noord-Koreaanse gidsen hebben een patent op zulke uitvluchten. Dingen zijn net die dag gesloten, of ze worden gerenoveerd, of schoongemaakt. Wat er werkelijk aan de hand is, kom je niet te weten. Na een tijdje besef je

Wanneer de gids ons wijsmaakt dat Noord-Korea geen gevangenen telt, knikken wij braaf. Aan het begin van de reis hebben we ons paspoort aan haar moeten afgeven

dat je het land niet bezoekt, maar naar plekken wordt gevoerd die voor niet-Koreaanse ogen geschikt worden geacht. Zelf het initiatief nemen is uit den boze. Onze gids vuurde bevelen op ons af: stap uit, stap in, neem foto's, ga in rijen staan, er is warm water tot zeven uur, neem nu dus een douche. Hé, denk je, ik ben geen kind. Maar in Noord-Korea is de toerist dat dus wél. En waag het niet je zonder toestemming vijf meter van de groep te verwijderen.

De Grote én de Geliefde Leider

In de hoofdstad Pyongyang worden toeristen gedropt in een hotel op een eilandje in de Taedongrivier. Het verhaal doet de ronde dat een vermete toerist op een dag wegkuierde om in zijn eentje de stad te verkennen. Lang heeft die pret niet geduurd. De politie pakte hem op en zette hem op het eerste vliegtuig naar huis. Waar of niet waar? Wie zal het zeggen?

Aan broodjeapverhalen kent Noord-Korea geen gebrek, zoals het gerucht dat alle mannen zich hetzelfde kapsel moeten laten aanmeten als de huidige leider, Kim Jong-un, kleinzoon van Grote Leider en Eeuwige President Kim Il-sung, zoon van de Geliefde Leider en Generalissimo Kim Jong-il. Het is begrijpelijk dat de fantasie op hol slaat, maar eigenlijk is dat overbodig. De werkelijkheid is op zich fantastisch genoeg. Je hoeft maar goed te kijken en te luisteren naar de bizarre verhalen die de gidsen opdissen, en je ziet en hoort meer dan het land officieel wil laten zien.

De strafkampen blijven uiteraard buiten beeld. Wij spreken het woord 'strafkamp' zelfs niet uit. Wij zijn niet gek. Wanneer de gids ons wijsmaakt dat Noord-Korea geen gevangenen telt, knikken wij braaf. Aan het begin van de reis hebben we ons paspoort aan haar moeten afgeven. We willen het terugkrijgen om straks de vlucht naar Beijing te kunnen nemen, richting vrijheid. En dus laten we ons gedwee indoctrineren, of we doen alsof. Als ijverige leerlingen leren we 'dag' en 'dank u' in het Koreaans zeggen, want de lokale gidsen, zo beweert onze gids, houden er niet van als je Engelse woorden gebruikt.

Die lokale vrouwelijke gidsen staan ons meestal op te wachten in Koreaanse klederdracht, een soort tent in roze of gele

synthetische stof. Vroeger, zo vermoed ik, waren die jurken van zijde gemaakt, maar daar is nu geen geld meer voor. Maar ze melden zich dus niet in een communistisch pakje of uniform, en ook dragen ze geen rode ster. Op de borst van elke Noord-Koreaan prijkt een speldje met het portret van de Grote Leider, of van de Grote én de Geliefde Leider. Wij kunnen ze niet kopen, en zij ook niet. Op hun 14de krijgen ze hun eerste speldje tijdens een kleine plechtigheid.

Marx en Lenin zijn al lang niet meer het ijkpunt. Hun portretten zijn uit het straatbeeld verdwenen. Overal zien we de Grote en de Geliefde Leiders, nu eens als gigantisch standbeeld, dan weer uitgevoerd met duizenden mozaïeksteentjes, dan als wassen pop. Elke stad heeft een onsterfelijkheidstoren met daarop de zin: 'Onze leiders zullen altijd bij ons zijn.' Elke school moet twee geschiedeniskamers inrichten gewijd aan de leiders. Ook wij leren hoe je hun respect betuigt. Op bevel van de gids stellen we ons in twee rijen op. Eén van ons zet een stap naar

voren, legt een boeket neer en voegt zich weer bij ons. We buigen het hoofd.

Op de dag dat we het mausoleum bezoeken waar de gebalsemde Kims elk in hun eigen onsterfelijkheidskamer opgebaard liggen, besef ik: dit is een godsdienst. Kim I en II zijn vergoddelijkt, en de drie Kims vormen een heilige drievuldigheid. Het mausoleum kun je vergelijken met de tempelcomplexen van de Maya's en de Azteken, of met de piramiden van de farao's, het Versailles van de Zonnekoning. Geen offer is te groot of te zwaar.

Wanneer we weer eens als goedgetrainde circusaapjes voor de beelden buigen, vragen we ons verbluft af: hoelang zou het duren om ook onze hersenen te spoelen?

Republiek Koryo

'Ik hou van mijn land,' zegt onze gids gloedvol, en ik trek geen seconde haar oprechtheid in twijfel. 'Het is het beste land ter wereld, ik zou nooit ergens anders willen wonen. Ieder jaar boeken we vooruitgang. We komen er met kleine

stapjes. Alleen. Zonder hulp van buitenaf.'

Het is een cruciaal onderdeel van het Noord-Koreaanse zelfbeeld: wij tegen de rest van de wereld. De geschiedenis van Noord-Korea volgens Noord-Korea laat zich bondig samenvatten: eerst heerste de Koryo-dynastie, daarna de Li-dynastie. In 1910 bezette Japan het land. Goddank werd in 1912 Kim Il-sung geboren. Hij verliet op zijn 13de het ouderlijk huis en ging in het verzet. Zijn kamp lag in het Paektugebergte, een heilige plek voor de Koreanen. In 1942 zag daar Kim nummer twee het levenslicht (in werkelijkheid werd hij in Rusland geboren). Op 15 augustus 1945 bevrijdde Kim Il-sung eigenhandig het land van het imperialistische Japanse juk. Een enkele keer wordt toegegeven dat hij daarbij hulp van de Russen kreeg. Op 9 september 1948 stichtte hij de Democratische Volksrepubliek Korea. Tijd om op zijn lauweren te rusten werd hem niet gegund, want twee jaar later moest alweer de strijd met een imperialistische grootmacht worden aangeboden: de Verenigde Staten

Stap uit, stap in, neem foto's, ga in rijen staan, er is warm water tot zeven uur, neem nu dus een douche. Hé, denk je, ik ben geen kind. Maar in Noord-Korea is de toerist dat dus wél

van Amerika. Opnieuw triomfeerde de Grote Leider. Nooit eerder had iemand de VS op de knieën gekregen.

Als mythe kan het tellen: het kleine landje dat twee kolossen in de pan hakt, aangevoerd door een charismatische leider die zijn volgelingen tot onvoorwaardelijke liefde voor hem én voor het moederland Korea inspireert. Die twee zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden in het symbool van het land: de Paektuberg. Helaas hebben we niet de kans gekregen ook daar voor de leiders een buiging te maken. Vanuit Pyongyang duurt de reis drie dagen met de trein, en toeristen mogen die niet nemen. Ze moeten er met het vliegtuig heen.

Noord-Koreanen hebben het nooit over Noord-Korea. Voor hen bestaat alleen Korea. Op de kaart van hun land is het hele Koreaanse schiereiland afgebeeld, noord én zuid. De scheidingslijn bij de 38ste breedtegraad is niet aangeduid. Die lijn, zeggen ze, is door de VS getrokken (wat waar is), en weerspiegelt geen enkele historische realiteit (wat ook waar is). Noord-Koreanen kennen slechts één doel: het land opnieuw één maken. Ze weten ook al hoe het herenigde Korea zal heten: de Democratische Federale Republiek Koryo. En ze weten hoe de onderhandelingen moeten verlopen: zonder inmenging van buitenaf. Het is een exclusief Koreaanse kwestie, pottenkijkers zijn niet welkom.

Wanneer de eenheid is hersteld, zal er in wezen weinig veranderen: het noorden blijft communistisch, het zuiden kapitalistisch. Eén land, twee systemen en twee regeringen, met een overkoepelende autoriteit. Er zullen verkiezingen worden gehouden waaraan drie groepen Koreanen zullen deelnemen: die van het noorden (20 miljoen), die van het zuiden (40 miljoen) en die in het buitenland wonen (11 miljoen). De drie groepen zullen elk precies evenveel vertegenwoordigers krijgen.

Gespecialiseerd in schroot

Vaak lijkt het alsof er een stolp over het land is gezet, en onder die stolp leven de Noord-Koreanen in hun wereldvreemde realiteit. Het is 'gewone' mensen niet toegestaan contact te hebben met buitenlanders of met het buitenland. »

KRISTIEN HEMMERECHTS ONDERGAAT NOORD-KOREA

Er zijn mobiele telefoons, maar daarmee kan alleen binnen Noord-Korea worden gebeld. Ook 'onze' telefoons doen het er niet. Er is een intranet met uitsluitend lokale websites. Sommige geprivilegieerde Noord-Koreanen mogen naar Beijing reizen, maar zij zijn witte raven.

Voor onze gidsen, die het vertrouwen van de partij voldoende genieten om aan contact met ons te worden blootgesteld, is zo'n reis even ondenkbaar als een tocht naar Mars. Ze weten best veel, maar veel weten ze ook niet. Wanneer we de Internationale Vriendschapstentoonstelling bezoeken, een paleis waar alle cadeaus worden bewaard die de Kims in het buitenland of van buitenlandse delegaties hebben ontvangen, ga ik de leergierigste van onze gidsen spontaan 'les' geven. Kijk, dat is een miniatuur Eiffeltoren: de Eiffeltoren is voor Parijs hetzelfde als de Juchetoren voor Pyongyang. Dit is een icoon van de Russisch-orthodoxe Kerk. En dat is een kruisbeeld, het symbool van het christendom, want Jezus is gestorven aan het kruis. Hij kijkt me wazig, ongelovig aan. Ik verzeker hem dat ik hem niets op de mouw spel, ontdek een koffer met kleine glaasjes en heupflessen. Dat is voor wodka, zeg ik. 'Wodka', probeert hij. Ik knik. 'Wodka is zoiets als rijstwijn', zeg ik.

Wat gek trouwens dat iemand aan zo'n Kim een kruisbeeld of een icoon cadeau doet! De cadeautjes stellen weinig of niets voor. De Kims hebben duidelijk de goede spullen voor zichzelf gehouden, al staan er ook vier auto's én een vliegtuig. Een van de auto's was een cadeautje van Jozef Stalin himself. Los daarvan heeft de tentoonstelling veel weg van een rommelige souvenirwinkel, maar de Koreanen zijn er

Een moeder heeft haar gezin in de steek gelaten om te helpen aan de heldenautoweg. 'Zij is nu een martelares.' En haar kinderen, denk ik, hoe hebben die zich gered?

apetrots op – of ze doen alsof. Een bezoek aan het paleis is een even verplicht nummer als een bezoek aan het mausoleum, niet alleen voor toeristen maar ook voor schoolkinderen, arbeiders, soldaten. Wanneer we een groep Koreanen passeren, gluren wij naar hen en zij naar ons. We knikken en wuiven, en zeggen 'aignohashimnika', wat 'hallo' betekent, en soms wuiven zij terug. Meer contact is niet mogelijk, maar het volstaat om ons gerust te stellen. Ze beschouwen ons niet als de baarljke duivel.

Met kinderlijke, aandoenlijke trots etaleren ze hun schatten voor ons. Ze tronen ons mee naar de controlekamer van een meststoffenfabriek. Een man zit te suffen voor drie computerschermen en een zestal telefoons type jaren 70. Zij zien een technologisch wereldwonder, wij zien een fabriek die op sterven na dood is. De meeste machines liggen stil, wachten tevergeefs op reparatie. Ook de afsluitdijk bij de West Zee ('jullie noemen dat de Gele Zee') levert voor hen het bewijs van hun technische superioriteit. Wij zien vooral dat er nauwelijks vrachtverkeer is. De ene boot in de sluis ligt te roesten. Het land lijkt zich te specialiseren in schroot.

Aan een landbouwuniversiteit moet een serre worden bewonderd waarvan de temperatuur automatisch geregeld wordt, een cadeau van de

gulle Kim Jong-il. 'Hebben jullie zoiets in jullie land?' – 'Nee!' zeggen we als uit één mond. Rode driehoekjes markeren de plekken waar de Leider voor een foto heeft geposeerd, en uiteraard willen ook wij daar allemaal poseren: in de voetsporen van de Leider!

Koreaanse vrijwilligers

Uit Pyongyang vertrekt de 'heldenautoweg' naar Nampo in het zuidwesten, een brede weg aangelegd door 'het volk' zonder behulp van machines. Een moeder heeft haar gezin in de steek gelaten om mee te helpen. 'Zij is nu een martelares', zegt de gids. En haar kinderen, denk ik, hoe hebben die zich gered zonder haar? Het wegdek is oneffen, we worden meer nog dan anders door elkaar geschud. De gids lijkt het niet te merken. Of ze vindt het een detail. Er is nauwelijks verkeer op de heldenautoweg. Wie houdt hier wie voor de gek?

Overall zien we mensen die zonder machines het land bewerken, huizen afbreken of opbouwen, een lap grond omspitten. Elke vierkante meter is bewerkt; meestal groeit er rijst of maïs, twee keer per jaar wordt er geoogst. Of dat volstaat om een herhaling van de gruwelijke hongersnood die Noord-Korea in de jaren 90 teisterde, te voorkomen, weet ik niet.

Ondanks zijn retoriek over zelfvoorzienendheid is het land nog altijd afhankelijk van voedselhulp. Uiteraard wordt daarover met geen woord gerept. Met uitzondering van de leiders is iedereen slank, of mager. De vrouwen zijn van een opvallende elegantie. Obesitas is niet meteen een Noord-Koreaans probleem.

Vaak klinkt al om vier uur 's morgens muziek uit de luidsprekers en moet er aan de slag worden gegaan. De openbare ruimte is piekfijn onderhouden. Dat is de verantwoordelijkheid van de 'collectiviteit' en die collectiviteit zien we onkruid uittrekken en gazons bijknippen met een schaar. Vroeg in de ochtend worden de pleinen bij de beelden van de leiders gedweild. Na een nacht van regen scheppen kinderen water uit plassen en gieten het uit in een berm. Er rijden nauwelijks treinen, maar de spoorwegbermen zijn smetteloos, en de strook keien langs de rails zijn met een rij witte kiezelafgezoomd, één voor één met de hand in de aarde gedrukt. Ook de wegen zijn met bloemen afgeboord, alles netjes in orde, en door 'vrijwilligers' uitgevoerd, een opgelegde corvee, waaraan vast niet valt te ontsnappen.

Wanneer we de diepe, steile roltrap afdalen, stromen plotseling mensen toe. Ze hebben haast en ze zijn op hun paasbest gekleed. Is dit een vertoning?

Mensen lopen lange afstanden met zware lasten op de rug of in een handkar. Of ze zitten gehurkt te wachten op een mirakel: iemand die hun een lift geeft. De gelukkigen hebben een fiets. Auto's zijn voor de happy few.

'Onder de Japanse overheersing leefden wij als slaven', zegt de gids, maar dat lijken ze nu nog altijd te doen ondanks hun 'bevrijding' door de Grote Leider. Nochtans heeft hij de Juche-ideologie (spreek uit als 'tsoeté') bedacht, een 'verfijning' van het marxisme-leninisme, met als kerngedachte: de mens is heer en meester over zijn geschiedenis én over

zijn lot. Blijkbaar luidde zijn motto: 'Het volk is mijn god.' Begrijpe wie het begrijpen kan.

'Geen foto's maken!'

Is dit nu het land waar de wereld voor moet sidderen en beven, een land dat deel uitmaakt van president Bush' beruchte As van het Kwaad? Heeft Noord-Korea inderdaad atoomwapens? Zit er diep onder Pyongyang een ondergrondse stad verstopt? Bestaat er ergens – buiten beeld – een efficiënt en gesofisticeerd Noord-Korea? We zien héél veel soldaten, maar grote indruk maken die niet. Vaak staan ze beteuterd bij een truck die het heeft begeven. Of ze zijn onderweg met een koe. De soldaat die ons bij de DMZ – de vier kilometer brede zogeheten gedemilitariseerde zone tussen noord en zuid – als gids wordt toegewezen, flirt ongegeneerd met onze gids. De DMZ zelf lijkt een van de vredigste plekken op aarde. Dat kan uiteraard misleidend zijn, en is het waarschijnlijk ook.

Op de demarcatielijn tussen noord en zuid zijn zeven barakken opgericht, drie blauwe voor de VS, vier witte voor Noord-Korea. Zitten er echt zwaarbewapende Amerikaanse >>

soldaten in de blauwe? Een van de drie blauwe doet dienst als vergaderruimte. We mogen er even in, en we mogen aan de tafel plaatsnemen waaraan wordt onderhandeld, al kan ik me nauwelijks voorstellen dat er hier vaak wordt vergaderd. Twee norske Noord-Koreaanse soldaten blokkeren de uitgang richting Zuid-Korea. In theorie zijn we binnen in die barak even op Zuid-Koreaans grondgebied geweest.

Bij een bezoek aan een paviljoentje in traditioneel Koreaanse stijl merken we achter een haag figuren op in wit overhemd, rode stropdas en donkere broek, het 'uniform' van studenten. Plotseling komen ze tevoorschijn en gaan in groepjes op het eilandje in de siervijver zitten. Ze acteren 'studenten die aan het discussiëren zijn'. Denken ze nu echt dat we dit niet in de gaten hebben?

Dikwijls is het moeilijker om 'echt' van 'geënceneerd' te onderscheiden. 'Echt' is ongetwijfeld de achterbuurt waar we terecht komen omdat de hoofdstraat is afgesloten. We zien een marktje met eenmansstalletjes waar sigaretten, schoenen (allemaal identieke exemplaren), pindanootjes, pruimen en snoep worden verkocht. De weg is barslecht, er staan krotwoningen, er slingert vuilnis. 'Geen foto's maken!' gilt de gids. 'Sluit de ramen!' Want er zou weleens stof naar binnen kunnen warrelen, probeert ze ons te doen geloven.

Is de metro 'echt'? Pyongyang heeft zeventien metrostations met ronkende namen als 'Glorie' en 'Voorspoed'. Het bezoek aan de metro wordt telkens weer aangekondigd en uitgesteld, want 'de metro wordt schoongemaakt', of 'de metro is gesloten'. Eerst worden ons zes stations beloofd, vervolgens vijf, en uiteindelijk krijgen we er twee te zien, het station waar we instappen en het volgende station waar we moeten uitstappen. Wanneer we de diepe, steile roltrap afdalen, stromen plotseling mensen toe. Ze hebben haast en zijn op hun paasbest gekleed. Is dit een vertoning? Zijn ze opgetrommeld door een regisseur? De straten en pleinen van Pyongyang maken vaak een verlaten indruk, maar hier is het dringen. Als ik er mijn reisgids op nasla, blijkt ik niet de enige die twijfelt. De zeventien stations bestaan, schrijft de reisgids, maar of ze alle zeventien gebruikt worden is de vraag. Meer toeristen

'Korea is het beste land ter wereld. Ieder jaar boeken we vooruitgang. We komen er met kleine stapjes. Alleen. Zonder hulp van buitenaf'

zouden zweren in de metro door acteurs en actrices te worden omringd, niemand kan het met zekerheid zeggen.

Zij zijn de agressor

Op de Nationale Feestdag krijgen ook wij een figurantenrol in een toneelstukje. Het is 9 september en de 66ste verjaardag van de natie moet worden gevierd. Dat gebeurt met parades maar ook met groepsdansen. In Kaesong, op enkele kilometers van de DMZ, zullen mensen op het plein in grote kringen op livemuziek dansen. Daar willen we bij zijn, maar zoiets is gemakkelijker gezegd dan gedaan. De gids bedenkt haar gebruikelijke kluitjes om ons in het riet te sturen, maar wij voeren de druk op. Het spook van opstand waart door de bus.

De gids zet zich aan het bellen. We horen haar onderhandelen, al verstaan we geen woord. Wanneer we om vijf uur in Kaesong arriveren, kunnen we de dansers zien op het plein, maar we mogen er niet naartoe. 'Ze zijn aan het oefenen.' We moeten in het hotel blijven, voor 'onze veiligheid' en 'opdat we niet verloren zouden lopen'. 'Waag het niet het hotel te verlaten.' Dat wagen we nooit, we willen niet op een vliegtuig naar huis worden gezet, of worden gevangengehouden, zoals die Amerikaanse toerist die op een hotelkamer een bijbel had achtergelaten.

Om twintig voor zeven moeten we opnieuw

in de bus stappen. Voor ons rijdt een zwarte auto met daarin de 'manager' – van wie of wat komen we niet te weten. Stapvoets gaat het naar het plein. We slaan een straat in die is afgezet. Links en rechts wordt de toegang tot de zijstraten geblokkeerd door agenten in burger. Die kunnen we nu moeiteloos herkennen. Voor ons ligt het plein met wel tweeduizend dansers. Zij wachten, wij wachten. 'Niet uitstappen', beveelt de gids. Ze kan haar zenuwen niet meer de baas. 'Doe niets waarvoor ik geen toestemming geef.'

Er wordt onderhandeld, de deuren van de bus blijven dicht. Iemand zegt: 'Wie heeft er een mes om de spanning te snijden?' Plotseling mogen we eruit. Het koor begint te zingen, de kringen dansers zetten zich in beweging. 'Doe maar mee!' zegt de gids. We vinden een plaatsje in de kringen, krijgen het gezelschap van agenten in burger, maar we dansen. Moeilijk zijn de pasjes niet, al ligt het tempo hoog. We zweten ons kapot, maar we blijven dansen. Dit is vast belangrijk voor de verbroedering tussen de volkeren. We lijken in een experiment te zijn verzeild, waarbij wordt getest hoever het regime kan gaan met toeristen. Dan zwijgt het koor, een rij partijbonzen in militair uniform verschijnt op een balkon, er wordt een toespraak gehouden, wij applaudisseren.

Als ik *The Pyongyang Times* mag geloven, bevinden de twee Korea's zich op voet van oorlog. Naar aanleiding van de 69ste verjaardag van de bevrijding heeft de 'marionettenregering' in het zuiden de Democratische Volksrepubliek in het noorden andermaal vriendelijk verzocht

te ontwapenen. Hoe durven ze? schreeuwt *The Pyongyang Times* verontwaardigd. Zij zijn de agressor, zij houden telkens weer militaire oefeningen vlak bij de DMZ.

'Wij willen vrede en vriendschap', zegt de gids. En ze vertelt over het 'incident' in Kungang, waar Zuid-Koreanen in 1998 een hotel mochten bouwen naast het Vriendschapshotel, waar heel af en toe gescheiden families uit noord en zuid elkaar mogen ontmoeten. Initiatiefnemer was Chung Ju Yung, de oprichter van Hyundai, die tijdens de Japanse bezetting van het noorden naar het zuiden trok en er later een fortuin verdiende. Nu wilde hij iets doen voor het noorden. Dat 'iets' hield ook de aanleg van een industriezone in Noord-Korea in, gerund door Zuid-Koreanen én met goedkope Noord-Koreaanse arbeidskrachten. Noord-Korea telt drie zulke zones, soms zijn ze open, dan moeten ze weer dicht naar aanleiding van 'een incident'.

Van 1998 tot 2008 waren Zuid-Koreanen welkom in het hotel. Toen werd op een fatale dag een toeriste door een Noord-Koreaanse soldaat doodgeschoten. Ze heeft het uitgelokt, zegt onze gids, ze ging wandelen op militair grondgebied, kreeg drie waarschuwingen, maar bleef wandelen. 'Wij moeten ons verdedigen.'

Kus van een Chinese prins

Noord-Koreaanse tenen zijn lang, hun ego is monsterlijk groot. Aan de onderhandelingstafel willen ze als gelijken verschijnen, niet als het arme broertje uit het noorden. Voor Zuid-Korea zijn ze precies dat: armoezaaiers. Het

Het koor begint te zingen, de dansers zetten zich in beweging. 'Doe maar mee!' We zweten ons kapot, maar we blijven dansen. Dit is vast belangrijk voor de verbroedering tussen de volkeren

zuiden staat niet te trappelen om de grens te slopen. Eerst moet Noord-Korea een sterke economie krijgen. Zuid-Korea wil geen herhaling van het Duitse scenario.

De nieuwe leider treedt in de voetsporen van zijn vader en grootvader. Ook hij bezoekt scholen, bedrijven en fabrieken, en geeft advies. Dat moet dan prompt worden uitgevoerd. Zijn beruchte kapsel is geïnspireerd door dat van zijn grootvader tijdens de Bevrijdingsoorlog, hun naam voor de Koreaanse oorlog.

Het is koffiedik kijken wat de toekomst zal brengen, maar de stolp vertoont barstjes. Het regime laat meer en meer toeristen in het land. Het streefdoel zou één miljoen per jaar zijn. Noord-Korea heeft hun harde valuta broodnodig. Toeristen mogen alleen met euro's, dollars of yuans betalen. Vraag is of ze al die toeristen zullen kunnen blijven in de pas doen lopen. Vaak kregen we te horen dat we geen foto's van militairen mochten maken, maar wanneer we het wel deden, werden die foto's niet gewist. Beseffen ze dat het een verloren strijd is?

Soms denk ik: er moet van Noord-Korea een groot natuurgebied worden gemaakt. Het water in de rivieren is helder, de lucht zuiver, de natuur prachtig. Waar vind je dat nog?

Wanneer we voor de vierde en laatste keer in Pyongyang komen, kan ik me niet van de indruk ontdoen dat de stad erbij ligt als een schone slaapster, klaar om te ontwaken bij de kus van een prins. Die zal uit China komen, zo veel lijkt me duidelijk. Er is, als je goed kijkt, al beweging te bespeuren. De nieuwe luchthaven is bijna af, er rijden naast gammele fietsen ook nieuwe, glimmende exemplaren. Heel wat mensen gaan goed gekleed. Het warenhuis waar we een kijkje mogen nemen, is volgestouwd met Chinese goederen.

Misschien zal over tien jaar de stad getransformeerd zijn tot een van die Aziatische miljoenensteden met druk verkeer in de straten en op de machtige Taedongrivier. Haar water en oevers zullen dan vervuild zijn en over de stad zal dezelfde vieze smog hangen als over Beijing, maar de bewoners zullen meer vrijheid en welvaart kennen. Alles heeft zijn prijs. ❶

